

III. VALENȚELE CULTURAL-ARTISTICE. ASIGURAREA METODICO-ȘTIINȚIFICĂ A PROCESULUI DIDACTIC ȘI A ACTIVITĂȚII CONCERTISTICE DIN DOMENIU

SONATA PENTRU VIOARĂ ȘI PIAN DE VIOREL MUNTEANU ÎN VIZIUNEA INTERPRETATIVĂ A MUZICIENILOR AUTOHTONI

THE SONATA FOR VIOLIN AND PIANO BY VIOREL MUNTEANU
IN THE INTERPRETATIVE CONCEPTION OF NATIVE MUSICIANS

XENIA STOLEARCIUC,

doctorandă,

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Semnată în 1974, Sonata pentru vioară și pian de Viorel Munteanu continuă tradițiile enesciene și se distinge printr-un limbaj muzical inedit care, alături de sobrietatea formei, plasează acest opus printre cele mai reprezentative exemple ale muzicii instrumentale de cameră românești din a doua jumătate a sec. XX. O atenție deosebită se acordă explorării surselor de inspirație folclorică și de influență bizantină ce generează construcția intonațional-tematică a întregii creații și o înrudesc cu opusurile muzicii moldovenești. Astfel, abundența de simboluri sonore și elemente specifice spațiului „mioritic” relevă aspectele esențiale ale concepției interpretative a muzicienilor autohtoni.

Creația a fost prezentată în premieră la Chișinău în cadrul ediției a XXV-a Festivalului Internațional Zilele Muzicii Noi. Prin acest articol autoarea dorește să aducă și un omagiu regretatei violoniste Angela Molodojan care a realizat cu o deosebită măiestrie artistică, originalitate și rafinament muzical partide violii în creația menționată.

Cuvinte-cheie: Viorel Munteanu, Sonata pentru vioară și pian, concepție interpretativă, realizare artistică, tematism, doină, Angela Molodojan

Signed in 1974, the Sonata for violin and piano by Viorel Munteanu continues the Enescu tradition and distinguishes itself by an original musical language, that alongside of the form sobriety, places this opus among the most representative examples of Romanian chamber instrumental music of the second half of the 20th century. Special attention is given to the exploration of the source of folklore and the Byzantine influence that generate the intonational-thematic structure of the whole work and relate it to the opuses of Moldovan music. Thus, the abundance of sound symbols and specific elements of the „pastoral” space reveals essential aspects of the interpretative conception of the native musicians.

This composition was premiered in Chisinau within the framework of the 25th edition of the International Festival The Days of New Music. In the present article the author wants to pay her respects to the late violinist Angela Molodojan who performed with remarkable artistry, originality and musical refinement the violin part in the above-mentioned creation.

Keywords: Viorel Munteanu, Sonata for violin and piano, interpretative conception, artistic realization, themes, doina, Angela Molodojan

Personalitatea artistică a compozitorului român Viorel Munteanu (n. 02.05.1944, Reuseni, Suceava) s-a afirmat ca una deosebit de marcantă pentru cultura muzicală românească la confluența secolelor XX–XXI. Activitatea sa proeminentă și complexă în calitate de compozitor, muzicolog, redactor și critic muzical, profesor a întrunit tradițiile arhaice ale etosului românesc și noile viziuni ale artei componistice contemporane. Caracterizând personalitatea multilaterală, de largă cultură a compozitorului, Dan Voiculescu menționează: „... Dacă există un secret al scrisului său, cred că acesta se leagă de reevaluarea raporturilor cu tradiția: e o muzică ancorată prin rădăcini adânci în trecutul bizantin și folcloric, dar cu fața îndreptată spre practicile contemporaneității” [1, p. 42].

Viorel Munteanu este autor al unui număr impunător de creații muzicale, aparținând celor mai diverse genuri muzicale. Opera sa cuprinde lucrări simfonice și vocal-simfonice, muzică de cameră vocală și instrumentală, coruri. Numeroasele sale opusuri au fost interpretate în cadrul a

peste 450 de concerte organizate pe cele mai repute scene din România precum și la festivaluri internaționale din Anglia, Bulgaria, Cehia, Elveția, Franța, Germania, Grecia, Italia, Japonia, Republica Moldova, Rusia, Slovacia, Spania ș.a. fiind mereu înalt apreciate de către public și glorificate în relatările criticilor muzicali. Realizările sale multiple au fost încununuate de succes și recompensate prin acordarea diferitor premii și distincții¹. Un loc aparte în creația compozitorului îl ocupă muzica instrumentală de cameră. Căutările componistice în acest domeniu au determinat particularitățile limbajului muzical și au contribuit la cristalizarea stilului său inedit. Expresivitatea liniilor melodice cu profunde rădăcini în folclor și în cântarea bizantină, abordarea improvizatorică în cadrul unor forme excelent structurate, bogăția timbrală și armonică alături de preferința pentru expunerea heterofonică a vocilor, sunt doar câteva trăsături ce definesc originalitatea stilului componistic al autorului.

Printre creațiile camerale semnate de V. Munteanu în anii 70 ai secolului trecut se evidențiază *Sonata pentru vioară și pian* (1974)². Dedicată profesorului și prietenului său Vasile Spătăreanu, această creație se distinge printr-un limbaj muzical sublim care, alături de sobrietatea formei o plasează printre cele mai reprezentative exemple ale muzicii instrumentale de cameră românești din a doua jumătate a sec. XX. Întreaga creație e pătrunsă de influența tradițiilor enesciene, manifestată îndeosebi prin explorarea măiestrită a surselor de inspirație folclorică, fapt despre care relatează însuși V. Munteanu: „Mi-amintesc că, atunci când scriam *Sonata pentru vioară și pian*, eram cu gândurile numai la Enescu, la exemplele sale desăvârșite de esențializare a folclorului, la spiritul muzicii sale inconfundabil și inimitabil, la celebrul său *parlando rubato*...” [3, p. 163]. În acest sens este deosebit de relevantă și afirmarea Victoriei Melnic, care susține că „... în *Sonata pentru vioară și pian* (ca și în multe alte lucrări ale maestrului V. Munteanu) e sesizabilă o caracteristică esențială a școlii românești de compoziție — atitudinea enesciană față de folclor, datorită căreia sugestiile artei populare constituie prețioase puncte de pornire, generatoare de idei și soluții expresive inedite” [4, p. 35].

Sonata pentru vioară și pian de Viorel Munteanu reprezintă o structură ciclică din trei mișcări cu succesiunea de tempouri caracteristică tradițiilor genului: *Ben allegro* — *Rubato* — *Allegro*. Expunerea variativă și motivică a materialului muzical alături de gradul înalt de cromatizare nu afectează sobrietatea neoclasică a formei, făurită cu o deosebită măiestrie componistică. Prima mișcare a *Sonatei Ben allegro* este bazată pe alternarea constantă a două teme, expuse în diverse variante modale și armonice, fiecare din ele urmându-și traseul în cadrul unei complexe polifonii heterogene. Intonațiile primei teme *Largo assai* derivă din apelul impetuos al clopotelor pe fundalul basului ostinato în partida pianistică, conturate printr-o lamentuoasă și cromatizată linie melodică, expusă în partiția viorii (mm. 1–7). Autorul atribuie acestei teme introductive un rol de *leitrefren*, revenind la ea de fiecare dată după momentele de maximă intensitate. A doua temă *Ben allegro* contrastează cu tema precedentă prin caracterul său activ, energetic, impulsivat de devierea accentelor ritmice. Limbajul cromatizat al tematismului persistă

¹ Printre cele mai importante distincții și titluri oferite maestrului se numără: Premiul *George Enescu* al Academiei Române, 1981; Premiul special al juriului la Concursul Internațional de Muzică de Cameră, Tokyo Japonia, 1989; Premii ale Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România în cadrul Concursurilor Naționale de creație muzicală organizate de Ministerul Culturii în anii 1985, 1987, 1989; Diploma *The Research Bond of Advisors*, 2000; Distincția de vrednicie acordată de Mitropolia Moldovei și Bucovinei, 2000; Premiul *Opera Omnia* al Fundației Culturale a Bucovinei, 2003; Medalia Meritul Cultural cl.I, 2004; Titlul academic de *Doctor Honoris Causa* al Universităților *Ovidius* din Constanța și *Valahia* din Târgoviște (2006, 2009).

² Indiciile măsurilor la care ne vom referi în continuare sunt menționate conform ediției: [2].

și aici fiind reliefat de sonoritățile disonante bazate pe intervalele de cvartă mărită și cvintă micșorată, ce creează aluzii la imagini de natură diabolică (mm. 19–23).

Mișcarea a doua a sonatei *Rubato* își poartă originile în tradițiile seculare ale etosului românesc și intonațiile cântului bizantin, în desăvârșirea melodică, plină de expresivitate și intensitate dramatică a *doinei*. Tema de bază a acestei mișcări se distinge prin caracterul rubato, postenescian, marcat de flexibilitatea ritmică și finele heterofonii (mm. 4–14). Perceptibilitatea influențelor enesciene este exprimată și în confesiunile autorului, care susține: „Nu am făcut o dedicație, ci doar am notat, pur și simplu, la începutul părții a II-a: „în caracter enescian”. La editare, în 1984, am renunțat la această sintagmă, fiind convins că ar fi mai bine ca apropierea de gândirea enesciană și de folclor (Bocetul) să se înțeleagă și să se simtă direct, decât să pară declarative” [3, p. 163].

Centrul liric al întregii creații, partea a doua, se încheie cu o cadență complexă a viorii solo, care sintetizează totalitatea elementelor tematice de bază ale mișcării. Prin intermediul cadenței este realizată și conexiunea cu mișcarea a treia a *Sonatei, Allegro*, ce se începe *attaca* în nuanța *pp*. Concepută în formă de sonată, această mișcare se impune prin îmbinarea iscusită a tradițiilor clasice în organizarea discursului muzical cu principiile moderne și noile tehnici componistice. Grupul tematic principal reunește două teme. Prima temă impresionează prin natura sa polifonică și instabilitatea accentelor ritmice în partiția viorii (mm. 10–21). A doua temă reprezintă o *bătută* cu ritm sincopat și alternarea constantă a măsurilor binară și ternară (mm. 49–64).

Pe lângă influențele folclorice ușor sesizabile, finalul sonatei reprezintă un deosebit interes din punctul de vedere al sintetizării materialului tematic expus în părțile precedente, temele de bază ale celor două părți fiind introduse de autor în calitate de elemente definitorii ale discursului muzical. Astfel, tema „diabolică” a primei părți expusă în contrapunct cu tema bătutei capătă o nouă dimensiune, fiind tratată în calitate de temă secundară *Un pocchino meno mosso* (mm. 79–93). Tema concluzivă a finalului *Un poco meno mosso* relevă culminația generală a întregului ciclu și înfățișează o variantă în extensiune a temei introductive din prima parte a sonatei (mm. 114–131). Repriza nu prezintă schimbări esențiale în ceea ce privește tematismul componentelor principale, aducând discursul muzical spre sfârșitul său logic. Finalul *Sonatei* culminează prin expunerea dialogului contrapunctat a celor două teme de bază pe un fundal dinamic și triumfător.

În concluzie, *Sonata pentru vioară și pian* de Viorel Munteanu se înscrie printre cele mai relevante exemple ale muzicii instrumentale de cameră a ultimelor decenii. Incontestabila sa valoare artistică rezultată de reunirea la un loc a tradițiilor seculare ale spiritualității românești și a noilor căutări ale artei contemporane, a determinat numeroși interpreți să-și manifeste interesul pentru executarea în public a acestui opus.

Bucurându-se de succes chiar din prima interpretare³ *Sonata* a răsunit de numeroase ori în cadrul seratelor de creație ale autorului precum și la concertele de muzică camerală. Rezonanța acestor realizări s-a resimțit și dincolo de Prut, pe meleagurile Moldovei, unde creația a fost propusă spre atenția publicului meloman în cadrul ediției a XXV-a a festivalului internațional de muzică *Zilele Muzicii Noi*⁴. Interpretată de violonista Angela Molodojan și de autoarea acestor

³ Premiera *Sonatei* a avut loc la Iași, pe 5 mai 1974 în cadrul *Festivalului muzicii românești*. Interpreți: Ștefan Lori — vioară și Mihaela Constantin — pian.

⁴ Concertul cameral în cadrul căruia a fost interpretată *Sonata* a avut loc pe 11 iunie 2016, Sala Mică a Filarmonicii Naționale *Serghei Lunchevici* din Chișinău. Tranzmisiunea concertului în direct a fost realizată de către compania de Stat *Teleradio-Moldova*.

pagini, *Sonata pentru vioară și pian* de Viorel Munteanu a fost înalt apreciată și aclamată de către public. Prestația strălucită din acea seară a devenit „cântecul de lebedă” al talentatei interprete, pedagog, Maestru în Arte al Republicii Moldova, Angela Molodojan. Această interpretare integră, realizată cu o deosebită măiestrie artistică, individualitate și rafinament muzical, pătrunsă de o percepere lăuntrică a mesajului compozitorului cu siguranță s-a impus printre cele mai reușite evoluări ale regretatei artiste.

Am avut fericita ocazie să o cunosc pe Angela Molodojan mult timp înainte, încă din anii de studenție și mereu mă simțeam penetrată de un sentiment de profundă stimă și admirație față de această artistă care și-a consacrat întreaga viață în numele Muzicii. O fire creatoare, pasionată de tot ce realiza, plină de curaj, niciodată nu avea teama să exploreze tot ce era nou, neinvestigat, plin de originalitate. Bănuiesc, că anume această tentație de a deschide noi extremități, dirija întreaga sa personalitate artistică spre multitudinea de proiecte curajoase și idei ingenioase pe care ulterior le producea cu mult har și iscusință. În mare măsură grație acestor calități, Angela Molodojan a devenit o interpretă consacrată a muzicii „noi”, interpretând numeroasele creații ale compozitorilor autohtoni și ale altor autori contemporani. Această pasiune pentru muzica contemporană și-a găsit ulterior reflecția în evoluările sale anuale la concertele din cadrul festivalului internațional de muzică *Zilele Muzicii Noi* la care a luat parte începând cu prima sa ediție.

Îmi amintesc, câtă dăruire de sine, cât devotament meseriei denota artista în procesul de studiu al creațiilor. Fiecare opus nou era supus unui studiu amănunțit, cu atenție sporită acordată oricărui detaliu. Extrem de exigentă față de sine, Angela Molodojan se manifesta tot atât de exigentă cu cei din jur. Numeroși artiști ce au avut ocazia să colaboreze cu dumneaei, cunosc, cu câtă pasiune se implica în studierea creațiilor noi și cât de mult adora atmosfera creativă a repetițiilor. Uneori, acestea puteau să dureze ore în șir, iar artista, cuprinsă de dorința nestăvilită de a atinge idealul, era capabilă să exerseze cu o înverșunare aparte o mică bucată dintr-o creație.

Prima noastră colaborare în ansamblu datează din primăvara anului 2015, când am primit o invitație din partea Angelei Molodojan de a interpreta alături de dumneaei și distinsul violoncelist, Artist al Poporului din Republica Moldova, Ion Josan, *Trio-ul elegiac Nr.1* de S. Rahmaninov⁵. Această primă colaborare a dovedit să fie una foarte reușită și deja în luna iunie a aceluiași an, am evoluat din nou pe scena Filarmonicii din Chișinău, de data aceasta în duet cu Angela Molodojan, interpretând în cadrul festivalului *Zilele Muzicii Noi* o creație de înaltă dificultate tehnică, caracterizată plin limbaj modern — *ARAS*, semnată de compozitorul Iulian Gogu. Măiestria cu care a realizat artista această partiție anevoioasă, alături de expresivitatea interpretei și bogăția paletelor sonore m-au determinat să mă conving încă o dată de marea fericire pe care o aveam evoluând în scenă alături de o personalitate artistică complexă, în întregime consacrată artei. Aceste evoluări au determinat și colaborările artistice ulterioare în ansamblu, cea mai valoroasă fiind interpretarea *Sonatei pentru vioară și pian* de Viorel Munteanu în cadrul ediției jubiliare a festivalului.

Artista a întâmpinat cu o deosebită bucurie invitația de a interpreta această creație în cadrul festivalului și imediat, cu mult elan și inspirație s-a implicat în studiul partiturii. Din mărturisirile violonistei, această creație a fost una din cele mai dificile pe tot parcursul carierei sale

---

⁵ Evenimentul în cauză a avut loc pe 21 mai 2015, în cadrul unui concert al profesorilor catedrei *Instrumente cu Coarde* a AMTAP, organizat în sala mică a Filarmonicii Naționale *S.Lunchevici*.

interpretative. Îmi amintesc că interpreta a renunțat să apeleze la înregistrarea sonatei, oferită cu generozitate de către fondatorul și directorul artistic al festivalului, maestrul Ghenadie Ciobanu, în dorința de a crea propria concepție artistică a acestei lucrări, unică în felul său. Prin urmare, căutările unui stil inedit marcat de originalitate și inconfundabile subtilități s-au regăsit într-o memorabilă interpretare. Ulterior, violonista intenționa să realizeze o înregistrare a acestei lucrări în fondul companiei Teleradio-Moldova. Se zămislea și prezentarea unui recital de cameră dedicat creațiilor compozitorilor români George Enescu, Sigismund Toduță și Viorel Munteanu, însă cu mare regret, toate aceste proiecte au rămas nerealizate.

Prin aceste file, aș dori să-mi exprim profundul sentiment de grațitudine față de talentata artistă Angela Molodojan alături de care am avut fericita ocazie să evoluez și să mă formez în calitate de interpret. Trecerea prematură în neființă a unei artiste, care prin activitatea sa interpretativă și didactică proeminentă a adus un aport considerabil la promovarea și creșterea valorilor culturii muzicale autohtone reprezintă o pierdere irecuperabilă pentru cultura muzicală a Republicii Moldova.

Referințe bibliografice

1. VOICULESCU, D. Portret al artistului la maturitate. In: *In Honorem Viorel Munteanu*. Târgoviște: Valahia University Press, 2009, pp. 41–42.
2. MUNTEANU, V. *Sonata pentru vioară și pian*. Partitura. Red. C.V. Drăgoi. București: Editura Muzicală, 1986.
3. MUNTEANU, V. Gândind la Enescu, omagiu Orfeului moldav. In: *Byzantion Romanicon*. Iași, 2007, vol. 7, pp. 163–164.
4. MELNIC, V. *Compozitorul român Viorel Munteanu: schiță de portret*. In: ACADEMIA DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE. *Anuar științific: muzică, teatru, arte plastice*, 2009. Chișinău, 2009, pp. 33–39.